

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 2/2020 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen virkavastuulla olevien yleisten edunvalvojien kyseenalaisesta toiminnasta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimitannut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Mauri Peltokankaan /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 2/2020 vp:

Millaisiin toimiin hallitus aikoo ryhtyä, että yleinen edunvalvonta saadaan sille tasolle, että se vastaa asiakkaan tahtoa ja tarpeita sekä

miten hallitus aikoo vastaisuudessa pitää huolen siitä, ettei valtaa edunvalvonnassa päästä käyttämään väärin ja asiakasta vahingoittaen?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Samana sisältöiseen kysymykseen KK 226/2019 vp on vastattu 7.11.2019.

Holhoustoimilaissa (442/1999) säädetään edunvalvonnan sisällöstä, edunvalvojan ja päämiehen asemasta, tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista, edunvalvojien valvonnasta ja vahingonkorvausvastuusta. Lain mukaan edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan. Euroopan neuvoston suosituksessa 1999 Rec 4 on lausuttu edunvalvonnan peruseriaatteet ja perusta sille, miten toimitaan ja millaiset menettelytavat valitaan päämiehen asioiden hoitamiseksi. Toiminnan tulee perustua ihmisoikeuden ja ihmisarvon kunnioitukseen, päämiehen etujen ja hyvinvoinnin ensisijaisuuteen, välttämättömyyden periaatteeseen, lievimmän riittävän keinon valintaan ja suhteellisuuden periaatteeseen. Edunvalvojan tehtävässä päämiehen edut ja hyvinvointi tulee asettaa aina ensisijalle ja päämiehellä on oikeus saada tunteensa ja toiveensa huomioon otetuiksi. Päämiehen itsemääräämisoikeuteen kuuluu, että edunvalvoja tehtäviään hoitaessaan selvittää päämiehensä mielipiteet asian hoidosta ja arvioi päämiehen oman tahdon merkityksen tehdessään ratkaisun.

Yleisten edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle. Toiminnan perustana edunvalvontatoimistoissa ovat holhoustoimilain säännökset ja edellä mainitut periaatteet.

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 2/2020 vp

Oikeusministeriö ohjaa ja kehittää yleisen edunvalvonnan toimintaa ja kouluttaa yleisiä edunvalvojia ja edunvalvontasihteerejä. Se myös päättää tulosneuvotteluissa valtion talousarvion puitteissa niistä resursseista, joilla toimintaa ylläpidetään. Ministeriössä toimii yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä, joka valmistelee suosituksia yhteisistä hyvistä toimintatavoista. Työryhmä on julkaissut Edunvalvonnan käsikirjan (OM julkaisu Selvityksiä ja ohjeita 32/2016) ja sitä päivitetään toimintaympäristön muutosten ja saatujen kokemusten perusteella. Työryhmässä valmistellaan nyt edunvalvonnan laatutekijöiden määrittämistä ja mittaamista.

Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ja niissä toimivat edunvalvontatoimistot ovat antaneet palvelulupauksen siitä, miten toimistot hoitavat päämiehiensä asioita. Palvelulupaus on julkinen ja nähtävissä oikeus.fi sivuilla. Edunvalvontatoimisto lupaa tarjota asiakkailleen ammattimaista, yksilöllistä ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa edunvalvontaa ilman tarpeettomia rajoituksia. Edunvalvojien esimiehet ja viraston johto osaltaan vastaavat siitä, että palvelulupausta noudatetaan.

Yleisten edunvalvojien ja edunvalvontatoimistojen toimintaa valvotaan sisäisillä tarkastuksilla, ulkopuolisilla tarkastuksilla ja ohjeilla. Eduskunnan oikeusasiamies ottaa kanteluiden ohella aika ajoin omasta aloitteestaankin tutkittavaksi erilaisiin teemoihin liittyviä asioita. Näistä saatu palaute ohjaa myös toiminnan kehittämistä.

Valtion edunvalvontatoimistoissa päämiesten asioiden hoitamisessa käytetään sähköistä asianhallintaohjelmaa. Kun tarkastuksissa on havaittu kehittämiskohteita, ne on otettu huomioon ja tarvittavat muutokset toimintatapoihin ja ohjelmiin on toteutettu. Näillä toimilla voidaan mahdollisia väärinkäytöksiä ehkäistä ennakolta.

Yksittäisen päämiehen asioiden hoitoa valvoo holhousviranomainen. Se ja käräjäoikeus harkitsevat edunvalvojan sopivuuden tehtävään. Edunvalvonnan kestäessä holhousviranomainen valvoo edunvalvojan toimintaa vuosittaisilla tilintarkastuksilla, lupamenettelyllä ja kanteluratkaisuilla. Tehtäviin vuositileihin on edunvalvojan muun ohella selvitettävä, onko päämies saanut riittävät käyttövarat. Lupamenettelyssä tarkastetaan myös se, onko päämiestä kuultu lain vaatimalla tavalla. Edunvalvoja voidaan vapauttaa tehtävästä, jos siihen on perusteita. Holhousviranomaisena toimii vuoden 2020 alusta valtakunnallinen Digi- ja väestötietovirasto. Valtakunnallinen toiminta mahdollistaa yhteiset toimintatavat, tehokkaan prosessien kehittämisen ja osaamisen laajemman käytön. Uudella organisaatiolla on mahdollisuudet kehittää edunvalvontaa ja edunvalvojien valvontaa entistä tehokkaammin.

Holhoustoimilain mukainen edunvalvoja voi joskus joutua toimimaan vastoin päämiehen tahtoa. Laki edunvalvontavaltuutuksesta tuli voimaan 1.11.2007. Edunvalvontavaltuutuksen tekemällä henkilöllä on parempi mahdollisuus itse määritellä etukäteen, miten ja kuka hänen asioitaan hoitaa.

Mikäli edunvalvoja laiminlyö holhoustoimilain mukaiset velvollisuutensa, hänet voidaan vapauttaa tehtävästä. Mikäli hän on toiminnallaan aiheuttanut taloudellista vahinkoa päämiehelle, hänet voidaan velvoittaa korvaamaan vahinko. Jos kyse on yleisestä edunvalvojasta, työnantaja vastaa vahingonkorvauslain mukaisesti korvauksista. Korvaushakemus osoitetaan Valtiokonttorille,

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 2/2020 vp

joka huolehtii vaatimusten käsittelystä ja korvausten maksamisesta. Yleinen edunvalvoja voidaan tuomita myös rangaistukseen virkavelvollisuuksien rikkomisesta. Tällaiset tapaukset selvitetään esitutkinnassa ja sen jälkeen oikeudessa. Jos edunvalvoja tekee rikoksen, hänet tuomitaan rikoslain mukaan siitä rikoksesta, mihin hänen katsotaan syyllistyneen. Mikäli edunvalvojan toiminnasta kannellaan oikeusasiamiehelle tai oikeuskanslerille, nämä voivat antaa hänelle huomautuksen. Henkilökuntaa on ohjeistettu ilmoittamaan kaikista tietoon tulleista virheistä ja hakemaan korvauksia Valtiokonttorilta oma-aloitteisesti, jos havaitaan päämiehelle koituneen taloudellista vahinkoa. MOT- ohjelmassa kerrottujen tapausten osalta ei selvittelyjen lopputuloksia ole vielä saatu, vaan käsittely jatkuu esitutkinnassa uudelleen sen kerran jo päätyttyä ja vahingonkorvauskanteen osalta käräjäoikeudessa. Näidenkin tapausten käsittelyn lopputulokset käydään läpi ja tehdään ne korjaustoimenpiteet ja johtopäätökset, joihin lopputulos antaa aihetta.

Näillä kaikilla käytössä olevilla keinoilla ja edunvalvontatoimiston sisäisellä valvonnalla ja toimintatapojen jatkuvalla kehittämisellä huolehditaan siitä, että edunvalvonnan henkilökunta käyttää toimivaltaansa oikein ja päämiesten etujen mukaisesti.

Helsingissä 27.2.2020

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson